

Program proti šikanování ve škole

(příloha Minimálního preventivního programu)

Autor MPP:	Mgr. Helena Kozelková učitelka a metodička prevence před výskytem sociálně patologických jevů při ZŠ Kokonín
Prováděcí období:	Školní rok 2015 / 2016
Subjekt realizace:	Základní škola Jablonec nad Nisou – Kokonín, Rychnovská 216, příspěvková organizace

Program proti šikanování popisuje systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Jde o komplexní pojetí preventivní strategie, jejíž cílem je vytvořit bezpečné, respektující a spolupracující školní prostředí.

1. Vymezení základních pojmů

1. 1. Šikanování

Šikana je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašit jiného člověka, případně skupinu lidí. Zahrnuje fyzický útok - například bití, poškozování věcí druhého člověka, ale i útok slovní: od nadávek, ponižování, po pomluvy. Šikana může být i nepřímá, třeba tím, že se šikanující chová, jakoby druhý člověk neexistoval.

Šikana je velmi nebezpečná. Její následky na duševním a tělesném zdraví mohou být vážné, dlouhodobé i celoživotní.

1. 2. Verbální šikana

Psychická šikana, přímá i nepřímá. Jde o útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. K tomuto druhu šikany patří i kyberšikana, která se děje pomocí elektronické komunikace (sms zpráv, e-mailu, internetových stránek).

1. 3. Fyzická šikana

Fyzické útoky v podobě bití, poškozování věcí, ničení majetku oběti, krádeží, sexuálního obtěžování a zneužívání.

1. 4. Smíšená šikana

Kombinace verbální a fyzické šikany.

2. Stádia šikanování

První stádium: Vyloučení žáka z kolektivu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou „slabší“ žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce mírná fyzická agrese.

Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

3. Trestné činy páchané při šikanování

Vydírání (§ 235) - útočník nutí svou oběť násilím nebo pod pohrůzkou násilí či jiné těžké újmy k tomu, aby něco konala, opominula nebo strpěla.

Loupež (§ 234) – útočník užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí k tomu, aby se zmocnil cizí věci (násilné vymáhání např. peněz nebo stravenek na oběd, osobních věcí apod.)

Omezování osobní svobody (§ 231) – útočník oběti bez oprávnění brání užívat osobní svobodu (např. opakované zamykání na záchodě apod.).

Ublížení na zdraví (§ 221 a § 222) – důsledkem šikany je ublížení na zdraví oběti, a to buď ublížení lehké nebo i těžšího stupně.

Krádež (§ 247) – útočník oběti okrádá o jejich věci.

Poškozování cizí věci (§ 257) – útočník úmyslně zničí nebo poškodí věc náležející oběti.

Útisk (§ 237) – jedná se o situaci, kdy útočník již bezprostředně nenapadá svou oběť, ale využívá toho, že oběť sama se ho v důsledku dřívějšího jednání bojí. Útočník tak pouze zneužívá tíseň oběti k tomu, aby něco konala, opominula nebo strpěla (žák např. dává spolužákovi bez protestů svou svačinu, protože se ho bojí).

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187) a **šíření toxikomanie** (§ 188a) – šíření drog a svádění k jejich užívání je trestné. Šikana může spočívat např. v nucení slabšího spolužáka k užití drogy (nebuď srab a dej si, jinak tě zmlátíme.)

Znásilnění (§ 241) – násilné donucení (stačí i pohrůžka bezprostředního násilí) k pohlavnímu styku (i homosexuálnímu). Tohoto trestného činu se lze dopustit i bez násilí, pokud pachatel využije bezbrannosti oběti.

Pohlavní zneužívání (§ 242) – soulož s osobou mladší patnácti let případně jiné pohlavní zneužití takové osoby. Zdánlivě nevinné osahávání děvčat spolužáky může být pro oběť

značně traumatizující a může být posouzeno jako tento trestný čin.

Svádění k pohlavnímu styku (§ 217a) – útočník nabízí oběti úplatu nebo nějakou výhodu za pohlavní styk. I toto může být způsob šikany. Útočník se v daném případě nechová vysloveně agresivně, ale zneužije např. sníženého intelektu své oběti (když se přede mnou svlíkneš, dám ti dvacku).

4. Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

4. 1. Odpovědnost školy

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky (§ 29 zákona č. 5651/2004 Sb.). Zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech aktivit a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.

4. 2. Odpovědnost pedagogických pracovníků

Pedagogický pracovník musí šikanování mezi žáky předcházet, projevy šikanování neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekážení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). Trestného činu účastenství na trestném činu se dopustí v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu například tím, že nechal žáka samotného mezi šikanujícími žáky apod.

5. Prevence proti šikanování

5. 1. Školní vzdělávací program

Celý školní vzdělávací program je založen na vytváření bezpečného a přátelského klima. Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky, žáky a učiteli a mezi učiteli navzájem.

Škola usiluje o bezpečné prostředí tím, že:

- podporuje solidaritu a toleranci
- vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt

- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní zodpovědnost žáka

Žáci se mají možnost svěřit a požádat o pomoc anonymně pomocí „Důvěrníčku“.

5. 2. Systém primární prevence sociálně patologických jevů je popsán v Minimálním preventivním programu školy.

5. 3. Systém dalšího vzdělávání školy

Ředitelství školy zajišťuje vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování.

5. 4. Informování pedagogických pracovníků

Metodik prevence zajišťuje, aby byli pracovníci informováni o negativních důsledcích šikanování, a to nejen pro oběti a pachatele, ale i pro celý třídní a školní kolektiv. Nebezpečné je hlavně počáteční podceňování projevů šikany.

Metodik prevence a ředitelství školy zajišťuje doplňování školní knihovny o literaturu z problematiky šikanování.

Metodik prevence zajišťuje informování učitelů a žáků pomocí nástěnky „Drogy nejsou můj kamarád“ v přizemí.

5. 6. Školní řád

Ve školním řádu jsou stanovena pravidla chování a následky, ke kterým dojde při jeho porušení.

5. 7. Spolupráce s odbornými institucemi

Spolupráce s odbornými institucemi je popsána společně s kontakty v Minimálním preventivním programu školy.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat oběti péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, psychologů, psychiatrů atd. V případě výskytu kriminální šikany spolupracujeme s Policií ČR a Oddělením sociálně právní ochrany dětí a Střediskem výchovné péče Čáp v Liberci.

5. 8. Spolupráce s rodiči

Při výchovných problémech a při podezření ze šikanování škola spolupracuje s rodiči žáků. Pokud rodiče upozorní na možnou šikanu, v co nejkratším termínu proběhne šetření za účasti ředitelství školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a ostatních zainteresovaných učitelů. Na základě zjištěných informací a závažnosti situace, škola spolupracuje a řeší problém s rodiči žáků a odbornými institucemi. Nabídne a doporučí pomoc jak rodičům oběti, tak rodičům agresora. Škola klade důraz na důvěrnost všech informací.

Rodiče jsou na začátku roku informováni o postupu při podezření ze šikanování formou letáku.

5. 9. Krizová telefonní linka k šikaně

S telefonní linkou k šikaně se žáci seznamují v informačním letáku, který dostanou na začátku školního roku a kdykoliv si ho mohou přečíst na nástěnce v přízemí.

Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče: **286 881 059, 774 089 181**

(Linka funguje denně od 8 hodin do 18 hodin.)

Linka bezpečí: **800 155 555** - primárně určena dětem a dospívajícím v těžkých životních situacích (nonstop bezplatný provoz z pevné i mobilní sítě).

Linka vzkaz domů **800 111 113** a **724 727 777** - zaměřena zejména na děti na útěku z domova či ústavních zařízení (bezplatné volání z pevné sítě).

Rodičovská linka **283 852 222** - pomáhá řešit dospělým výchovné problémy

Internetová linka bezpečí **ilb@linkabezpeci.cz** - koresponduje s prací Linky bezpečí prostřednictvím e-mailu

Chat Linky bezpečí pro děti v nouzi na **<http://chat.linkabezpeci.cz/>**.

Poradna pro bezpečnější internet **www.internethelpline.cz**.

6. Krizový plán a postup řešení šikanování

Odhalení šikany bývá obtížné, velkou roli hraje strach jak obětí, tak agresorů. Účinné a bezpečné řešení šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia a formy šikanování.

Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Obecně platí, že počáteční dvě, někdy tři, stádia šikanování může řešit škola se žáky a jejich rodiči, ale při řešení dalších dvou stádií je nutná spolupráce odborných institucí.

Pro vyšetřování šikany doporučujeme strategii prováděnou v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Pokročilá šikana a výbuch brutálního skupinového násilí vůči oběti, tzv. "školního lynčování" je nutný následující postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, apod.) Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.

Při násilném chování a důvodného podezření ze šikany:

1. Učitel o události sepíše stručný záznam s výpovědí všech zúčastněných.
2. Informuje rodiče žáka, případně svolá výchovnou komisi
3. V závažných případech, kdy se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dětí a Policii ČR
4. Dále škola vyvodí sankce stanovené školním řádem.

7. Výchovná opatření

S agresorem škola dále pracuje, zjišťuje jeho náhled na vlastní chování a motiv jeho činu. V případě potřeby mu zprostředkuje péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, psychologů, psychiatrů atd.

Pro potrestání agresora využívá škola běžných výchovných opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, snížená známka z chování).

V mimořádných případech ředitel školy doporučí dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu. Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou.

Příloha 1. **Informační leták pro žáky**

Příloha 2. **Informační leták pro rodiče**

.....

Mgr. Helena Kozelková

metodik prevence před výskytem

sociálně patologických jevů

.....

Mgr. Vladimír Hozda

ředitel školy

V Jablonci nad Nisou 2. 9. 2015